

שיעורי "היא שיחתי" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם "נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדיון, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר שהלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

מנחות כז היא שיחתי

נושאים לשיחה ודיון
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

בית הוראה | מי שיודע לומר רק ברכה אחת משמונה עשרה

אשאל אתכם שאלה: מי שלא יודע את התפילה בעל פה והוא נמצא במקום שיש בו רק דף אחד שנתלש מסידור התפילה ובו ברכה אחת מתשע עשרה הברכות שבתפילת שמונה עשרה, למשל רק ברכת "על הצדיקים", האם הוא חייב לומר עכ"פ ברכה בודדת זו?

באופן אינסטינקטיבי היינו עונים מיד: בוודאי שלא! אבל במשנה ברורה כתוב לא כך: ברכות שמונה עשרה אינן מעכבות זו את זו, ולכן הוא חייב לומר את הברכה שביכולתו לומר. אלא שאם לאחר מכן יזדמן לו סידור ויתאפשר לו להתפלל את כל תפילת שמו"ע, הוא חייב לומר את כל התפילה - כולל ברכת "על הצדיקים"! - כדי לומר את כל הברכות כפי הסדר שנתקנו.

הפעם היחידה בשנה שאי אפשר להתפלל רק חלק מברכות התפילה, זה בתפילת מוסף של ראש השנה שבה "ברכות מלכויות זכרונות ושופרות מעכבות זו את זו", ואם אינו יודע ברכת השופרות למשל אינו מברך שום ברכה.

במה נשתנה תפילה זו מכל תפילות השונות? הארכת בזה בחיבורי "רחמנא אמר אידכר" על מלכויות זכרונות ושופרות. אודה למי שיבקש ממני לעיין בו.

פליאה

אנו לומדים בדף שלנו שהצדיקים צריכים להיות "באגודה אחת" עם הרשעים, ורק כך הם "בהרצאה" לפני ה'. וצריך להבין, הרי נצטוונו "אל תתחבר לרשע" ו"משנאיך ה' אשנא", (עיין ביאור הלכה סימן א' מתי חובה להתקוטט עם הרשעים).

פורים | ב' המנות של משלוח מנות מעכבות זו את זה?

משמע בגמרא שלנו שאילו לא היה פסוק הכופל "מלא קומצו" לא היה מיעוטו מעכב את רובו. והנה, הרי בוודאי שהיה חיוב להביא מלא קומצו גם בלא פסוק נוסף אלא שלא היה זה מעכב, כי עכ"פ מה שיכול לעשות - צריך לעשות.

והנה, זהו נידון גדול באחרונים האם יש "חצי שיעור" במצוות עשה, מי שיכול לאכול רק חצי זית מצה, האם חייב לאכול עכ"פ מה שיכול.

כע"ז יש לדון במי שיכול להביא משלוח מנה אחת בלבד בפורים, וכן במי שיכול לקרוא רק חצי מגילה, שבוודאי אינו יוצא ידי חובתו בזה אבל האם חייב לעשות עכ"פ מה שאפשר לו. ואין כאן מקום להאריך.

מהדף ליומי | מה החידוש ב"הדל לא ימעט"

והנה בפרשת שקלים אנו קוראים "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל", וצריך להבין: בשלמא 'העשיר לא ירבה' זהו חידוש, אבל מה הוצרכה תורה לומר "הדל לא ימעט" וכי מאיזה טעם יהיה הדל פטור ממצוות מחצית השקל כמו שהוא חייב בכל המצוות. [ואולי הכוונה אע"פ שזה יותר מחומש אצלו, וזה חידוש].

אך שמעתי מאאמו"ר שליט"א שהכוונה לדל כזה שאין לו יכולת להביא מחצית השקל אבל יכול להביא רבע שקל, ובא הפסוק לומר שלא יביא אותו, כי בזה יעבור על "הדל לא ימעט ממחצית השקל".

ומשמע שאילולי הפסוק היה הדל מחוייב להביא עכ"פ מה שביכולתו להביא, אפילו פחות ממחצית השקל, וזה כמו שמבואר בסוגיא שלנו שאם אין דרשה מיוחדת אז אין "מיעוטו מעכב את רובו".

מהדף לפרשה | לא לזלזל במעלות החוטאים

מצינו בפרשתנו 'חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה' וכתב רש"י 'אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של הבריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו'.

ועמד בזה הגר"י לווענשטיין באור יחזקאל: בטבע האדם כשרואה עוון הנעשה ע"י רעהו מיד מאבד רעהו כל ערכו לפניו, אדם הגונב ודאי שמזלזלים בו ומבטלים אותו לגמרי, אמנם דעת התורה היא אחרת, שהתורה מעריכה את הגנב ומתחשבת בכבודו כיון שיש בו חלק אלוך ממעל ממש למרות פחיתותו, מכאן נבין עד כמה גדול החיוב בכבוד הבריות, וכמה לקויים אנו בזה... צריך כל אחד לנטוע בו הכרת ערך הנבראים וכבודם, מחוייבים לכבד אפילו דומם כיון שהקב"ה בראו, וכ"ש את האדם שנברא בצלם, אמנם קיים ג"כ חיוב לשנוא את הרשעים ושונאי ה' וחייבים לקיים חיוב זה, אולם יחד עם זה צריך לדעת את ערכו הרם של כל נברא ונברא.

מהדף לפרשה | איך "אויבך" הפך ל"אחיך"

והנה בפרשת משפטים כתוב 'כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה וגו', ואילו בפרשת כי תצא כתוב 'לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך', ותמה המשך חכמה (בפרשת כי תצא) למה בפרשתנו מדובר על 'אויבך' ואילו בפרשת כי תצא מדבר ב'אחיך'.

וביאר המשך חכמה ביאור נורא שהרי הגמרא מקשה איך כותב הפסוק 'שור אויבך' הרי אסור לשנוא את חברו, ומתוצאת הגמ' שמדובר בראה בו שעבר עבירה ולכן מותר לשנאתו. אכן, ממשיך המשך חכמה, 'זה היה קודם העגל אשר היו כולם "ממלכת כהנים וגוי קדוש", אז היה מותר לשנאותו אם ראה בו עבירה. לא כן אחרי כל המסות אשר נכשלו בעונות, אם יראה אדם בחבירו חטא, אם יפשפש במעשיו [של עצמו] ימצא [ג"כ] כמה מכשולים ופקפוקים, זה בפרט זה וזה בפרט זה. לכן אסור לשנוא איש כזה, רק מי שהוא בעצמו סר מרע וצדיק תמים בדרכיו, אבל קשה למצוא כמותו, ועל זה אמרו (סוכה מה, ב): ראינו בני עליה והמה מועטים, לכן כתיב "אחיך".'

הרי לנו עד כמה צריך למצוא צדדי זכות גם ברחוקים ביותר, ולזכור שגם לנו עצמנו ישנם כמה מכשולים ופקפוקים, ועל כן עלינו להחשיבם כ'אחיך'!

אך באמת רש"י פירש שמדובר כאן בתענית ובתפילה. כאשר אנו מכנסים את העם לעצרות תפילה, אנו צריכים להתאגד גם עם הרשעים שבאים להתפלל ולזעוק אל ה'. אין אנו מרחיקים אף אחד מהשתתפות בתענית ובתחנונים, כי הקב"ה רוצה שנתרצה לפניו כשאנו באגודה אחת.

זאת הסיבה שאות תפילת יום הכיפורים אנו פותחים בהיתר להתפלל עם העבריינים, כדי שתפילת יוהכ"פ תכלול את כל עם ישראל יחד.

פנימיות

יש כאן לשון מבהילה "העושים פירות יהיו זקוקין לשאינן עושים". היינו שגם הצדיקים זקוקים להשתתפות הרשעים. איך אפשר להבין כזה דבר?

ביאר ה"שם משמואל" (לשמחת תורה) עפ"י מה שאמרו חז"ל בעירובין (דף י"ט ע"א) אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון. כל אחד מחונן במידה טובה אחרת, זה בצדקה, זה בגמילות חסדים וכדומה, וכשהם באגודה אחת, השלום מתווך ביניהם, ומצטרפין לקומה אחת שלמה, נחשבים כאיש אחד המקיים כל המצוות, וממילא הם נרצין קמי שמיא.

מיזם

ידי"ן הרה"ח רבי נתן בנימין שטארק בוערים בו דברי ה"שם משמואל" הללו, על המעלות שיש בכל אחד מד' מיני בני ישראל.

הוא מדפיס ומפרסם, בעברית ובאנגלית, את המנשר הזה:

בכל חברה יש סדרי עדיפויות. איפה שיש אור חזק נוצר גם צל. החסרונות אינם מגדירים את החברה אלא הם תוצאה של העוצמה בתחומים אחרים. לכן, כמה חברות יחד יוצרות גוף שלם. כך כל קבוצה מביאה אור משלה ומשלימה את מה שחסר אצל אחרים. הצל שלך צריך את האור שלי והצל שלי צריך את האור שלך. ביחד אנחנו שלמות אחת.

ארבעתן ביחד ויברך על אותו מין שהיה נחסר דהיינו על ערבה יברך על נטילת ערבה על הדס על נטילת עץ עבות ואם היה זה ביום ראשון צריך לברך עוד פעם שני שהחיינו בשביל הנחסר אבל על הלולב יצא כיון שהיה אצלו בביתו ארבעתם

סיפור | אם חסר אחת מכל סמניה חייב מיתה!

בעניין זה, של מעלת בני ישראל הרחוקים ביותר, שמעתי מדודי היקר רבי רפאל עניס שליט"א דקדוק נפלא. הוא סיפר לי שבביהכ"ס אחד חיפשו עשירי למניין, והנה נכנס לבית הכנסת יהודי שהיה נראה שאינו שומר תורה ומצוות, הגבאי היסס מלצרף אותו למניין ואמר 'הבה ונמתין שיהיה לנו אחד עשרה מתפללים'... אותו יהודי רחוק שם לב לזה ונפגע מכך.

לאחר התפילה ניגש אותו היהודי לגבאי ואמר לו 'הרי אפילו בקטורת כללו את החלבנה [שהיא כנגד הרשעים] למניין סממני הקטורת' השיב לו הגבאי מינייה וביה: אכן, בשביל זה צריכים אחד עשר סממנים לקטורת, ולא די בעשרה...

אמר לי על זה דודי שליט"א שלכן הוסיפה המשנה 'ואם חסר אחת מכל סמניה חייב מיתה' כדי להוציא מדעת אותו גבאי שהחלבנה הוא נוסף על המניין הנצרך, לא כך! אלא בלא החלבנה חסרה הקטורת ופסולה להקטרה! הרי לנו כמה גדולה מעלת אחינו אפילו הרחוקים ביותר...

מעניין לדעת | שמעת על ברכת "על נטילת אתרוג"?

על פי המבואר בגמרא שם שכאשר המניין לפניו אין נטילתן מעכבת זו את זו, ויכול ליטלם אפילו בזה אחר זה (כפי הנפסק להלכה כדעת הבה"ג), נמצא שמי שנטל ד' מינים ובתחילה הפך את האתרוג כמנהגינו ואחר כך שכח להחזירו כדרך גדילתו, רק כעבור זמן ארוך הוא ראה שהאתרוג הפוך ובא להחזירו, עליו לברך שוב ברכה - שהרי בזמן ברכת "על נטילת לולב" לא נטל את האתרוג כהלכתו - ויברך "על נטילת אתרוג!..."

כך פוסק הרמ"א בסימן תרנ"א, שמי שסח בין נטילת מין אחד לחבירו יברך בנפרד על המין השני. ופירש המשנה ברורה: דהיינו על הדס "על נטילת עץ עבות" ועל ערבה "על נטילת ערבה" וכן על אתרוג [ר"ל, "על נטילת אתרוג"].

והוסיף המשנ"ב: אם בירך על הלולב ואחר הברכה ראה שלא היה בו הדס או ערבה או שהיו פסולים או מהופכים אם היה לו ההדס או הערבה בביתו באופן שא"צ להפסיק בינתיים כדי ליקח אותם יקח

פלפול |

והנה, נוהגים ישראל להפוך האתרוג בשעת הברכה כדי שתהיה הברכה עובר לעשייתו. וצריך להבין, הרי כיון שאין מעכבין זה את זה א"כ ברגע שמגביה הלולב יוצא ידי חובת הלולב קודם הברכה, וממילא אין כאן "עובר לעשייתו" כלפי הלולב וההדס והערבה. ואין לומר שבוודאי כוונתו שלא לצאת באופן זה כיון שאינו לכתחילה, שא"כ גם אם לא יהפוך האתרוג בוודאי אין כוונתו לצאת באופן זה כיון שאינו חפץ לקיים מצוה בלא ברכה.

עוד שמעתי ממו"ח הגאון רבי לוי שולמן שליט"א להעיר, הרי כאשר מוציאים האתרוג מן הקופסה לא ימלט שבתחילה יאחזוהו כדרכו ואח"כ יהפכוהו, ואם כן - כבר יצא ידי חובת אתרוג, ומה מועיל שאח"כ הופך אותו. [ויש להוסיף דאף אם יזהר מאד להוציא את האתרוג כשהוא "מאוזן" כפי שהוא בקופסא ומיד להעמידו כשחוטמו למטה, מ"מ הרי דעת הב"ח שאתרוג במצב "מאוזן" נחשב "דרך גדילתו" כל שאינו הפוך ממש, וא"כ לעולם לא ימלט שיטול האתרוג עכ"פ במצב מאוזן כדרך שכיתבו בקופסה, וכבר יצא ידי חובתו].

זכיתי ליישב קושיות אלו בקונטרס "נזר שושנה - א" שהוצאתי לאור לפני עשרים שנה, שם הצעתי לייסד שאף אם מצוות אינן צריכות כוונה - שלזה חוששים כאשר נזהרים מליטול הלולב קודם הברכה - מ"מ נטילת מינין זה אחר זה צריכה כוונה מפורשת לצרפם, וכל שלא התכוון לזה אין כאן נטילה שהצטרפה, וממילא לא יצא ידי חובתו.

והרי כתב המג"א (ואינני יודע מדוע אין נזהרין בזה) שיש ליטול האתרוג תחילה ורק אח"כ הלולב, כמו תפילין של יד הקודמין לתפילין של ראש, וא"כ כאשר נוטל האתרוג מן הקופסה אף שאוחזו כדרך גדילתו עדיין אין חשש שיצא ידי חובתו כי לא התכוון לצרף נטילה זו עם שאר המינין, וכאשר נוטל גם את אגודת הלולב הרי האתרוג כבר הפוך שלא כדרך גדילתו, וממילא אין רגע שיצא ידי חובתו קודם הברכה.

לפי"ז מיושבת גם השאלה הראשונה, שהרי אף שאגודת הלולב אחוזה כדרכה, אבל הרי עדיין לא נטל האתרוג כדרכו וממילא כל שלא נתכוון בפירוש לצרפן יחד בזה אחר זה, לא יצא ידי חובת שום מין בפני עצמו.